

Sinds ik in 1969 voor het eerst voet zette op Ghanese bodem, ben ik gefascineerd door toiletten en uitwerpselen – als een kind dat in zijn 'anale fase' verkeert. Destijds bewoonde ik een kamer in het huis van een onderwijzer in Kwahu-Tafo, een dorp met ongeveer vijfduizend inwoners in het zuidoostelijk deel van het land. Ik had aan mijn gastheer gevraagd om me bij al zijn bezigheden te betrekken, en dat deed hij dan ook. Zo nam hij me de ochtend na mijn eerste overnachting mee naar de openbare latrine.

Mensen gaan graag 's ochtends naar het toilet, dus toen we er arriveerden was het spitsuur. Ongeveer tien mensen stonden in de rij. Toen het mijn beurt was, ging ik naar binnen. Een penetrante stank sloeg me in het gezicht. De vloer was bedekt met gebruikt papier. Ik werd aangestaard door mensen die zaten te schijten. Ik voelde me verschrikkelijk ongemakkelijk en verliet snel het gebouwtje. Ik vertelde mijn gastheer dat ik niet meer 'hoefde', wat ook zo was.

Alle aandrang was verdwenen. Ik ging nooit meer terug naar die latrine.

Ik vroeg een Amerikaanse priester of ik voortaan het toilet in zijn pastorie mocht gebruiken.

Ik verbleef alles bij elkaar meer dan drie jaar in Kwahu-Tafo. Zoals het een goed antropoloog betaamt, deed ik mee met alles wat de bevolking deed, maar toiletbezoek is altijd mijn zwakke punt gebleven. In 1994, toen ik in het dorp terugkeerde om onderzoek te doen bij de oudere inwoners, nam ik mijn intrek in het huis van iemand die een eigen latrine had. Ik vroeg of ik daarvan gebruik kon maken en hij gaf me de sleutel, op voorwaarde dat ik die aan niemand anders zou geven. Het gebruik van dit toilet was een privilege. Slechts enkele volwassenen en de kinderen van mijn gastheer hadden er toegang.

Er waren goede redenen om niet iedereen van zijn toilet gebruik te laten maken. De emmer werd slechts eens per week geleegd, en was dan steeds overvol. Niet alleen zwermen vliegen, maar ook

kippen kwamen op de inhoud af, die veelal over de rand van de emmer op de vloer was gedrupt. De grote hoeveelheid papier – niet alleen tissues maar ook krantenpapier in alle talen – droeg bij aan mijn afkeer. Het gescheiden houden van uitwerpselen en papier is een gebruik bij de Akan. Het papier wordt in een aparte emmer gedaan, maar door de wind, snuffelende dieren en slordige toiletgebruikers wordt het spoedig verspreid door de hele ruimte. Ik heb een paar keer gezien hoe mijn gastheer het papier op een hoop veegde en verbrandde.

Tijdens mijn verblijf in 1994 werd ik vergezeld door een Ghanese student sociologie, die als mijn assistent werkzaam was. Hij sliep in de kamer naast me en ik vond dat ik ten opzichte van hem solidariteit moest tonen bij het toiletgebruik. Ik vond dat ik de priesters van de missiepost niet kon vragen om nóg iemand tot hun watercloset toe te laten. Zo werd ik zelf gedwongen mijn toiletfobie te overwinnen. Maar dat duurde niet lang. Al snel ging ik weer

Een hygiënische *paradox*

Alles in de Ghanese Akan-cultuur is erop gericht

viezigheid uit de samenleving te laten verdwijnen.

Toch zoekt iedereen latrines op die te smerig zijn voor woorden.

Medisch antropoloog Sjaak van der Geest constateerde

hoe dorpsbewoners hun probleem collectief negeren.

Sjaak van der Geest: toiletfobie.